

Є. Дем'янова

**КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК М'ЯКА СИЛА:
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КУЛЬТУРНИХ ОБМІНІВ**

Y. Detianova

**CULTURAL DIPLOMACY AS A SOFT POWER:
LEGAL REGULATION OF INTERNATIONAL CULTURAL EXCHANGE**

Культурна дипломатія є важливим інструментом «м'якої сили», що сприяє встановленню та зміцненню міжнародних відносин через обмін культурними цінностями, ідеями й традиціями. Вона відіграє ключову роль у формуванні позитивного іміджу держави на міжнародній арені та сприяє взаєморозумінню між народами.

Культурна дипломатія — це процес обміну ідеями, знаннями, цінностями, традиціями та іншими елементами культури між країнами й народами, спрямований на поглиблення взаєморозуміння. Вона є складовою публічної дипломатії та виступає засобом «м'якої сили», що використовується для реалізації зовнішньополітичних інтересів держави. Концепція «м'якої сили» була введена американським політологом Джозефом Наєм і передбачає здатність держави досягати бажаних результатів через привабливість своєї культури, політичних цінностей та зовнішньої політики, а не через примус або оплату. Культурна дипломатія є одним із ключових інструментів реалізації «м'якої сили», оскільки вона сприяє формуванню позитивного сприйняття держави за кордоном та зміцненню її позицій на міжнародній арені.

Міжнародні культурні обміни регулюються низкою міжнародних договорів, угод та конвенцій, які встановлюють правові рамки для співпраці у сфері культури. Однією з ключових міжнародних організацій, що займається питаннями культурної співпраці, є ЮНЕСКО, яка розробила кілька конвенцій, спрямованих на захист та популяризацію культурної спадщини.

Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005). Ця конвенція, прийнята ЮНЕСКО, спрямована на захист та заохочення різноманітності культурних проявів. Вона визнає право держав формулювати й впроваджувати політики для захисту та підтримки різноманітності культурних виразів, а також підкреслює важливість міжнародного співробітництва у цій сфері.

Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003). Ця конвенція спрямована на захист нематеріальної культурної спадщини, такої як традиції, обряди, знання та вміння, які передаються з покоління в покоління. Вона встановлює заходи для забезпечення визнання, поваги та збереження такої спадщини, а також підкреслює важливість міжнародного співробітництва в цій сфері.

Окрім конвенцій ЮНЕСКО, держави укладають двосторонні та багатосторонні угоди, які регулюють конкретні аспекти культурного співробітництва, такі як обмін художніми виставками, спільні культурні проекти, програми обміну студентами та викладачами тощо. Такі угоди сприяють поглибленню культурних зв'язків між державами та народами.

Кожна держава розробляє власне законодавство, яке регулює питання культурної дипломатії та міжнародних культурних обмінів. Це законодавство

визначає повноваження державних органів у сфері культури, встановлює механізми підтримки культурних ініціатив, а також регулює питання, пов'язані з охороною культурної спадщини та підтримкою культурних індустрій.

Незважаючи на наявність міжнародних та національних правових механізмів, існують певні виклики у сфері правового регулювання культурної дипломатії. Різні держави мають власні підходи до регулювання культурної дипломатії, що може призводити до розбіжностей у правових нормах та практиках. Гармонізація законодавства на міжнародному рівні є важливим завданням для забезпечення ефективної співпраці у сфері культури.

Глобалізація сприяє поширенню культурних продуктів та ідей, але водночас може призводити до уніфікації культур та втрати унікальних культурних проявів. Правове регулювання повинно забезпечувати баланс між відкритістю для культурного обміну й захистом національної культурної спадщини.

У процесі культурних обмінів важливо враховувати питання захисту прав інтелектуальної власності. Необхідно забезпечити, щоб культурні продукти використовувалися з дотриманням авторських прав та прав виконавців, що вимагає чіткого правового регулювання на міжнародному й національному рівнях.

Окрім державних інституцій, важливу роль у культурній дипломатії відіграють недержавні інституції, такі як неурядові організації, культурні інститути, університети, митці та представники приватного сектору. Їхня участь дозволяє врізноманітнити форми культурної взаємодії та підвищити гнучкість міжнародної співпраці.

Наприклад, у США активно діють філантропічні фонди, які фінансують культурні програми за кордоном, підтримуючи мистецькі проекти, освітні обміни та інші ініціативи, спрямовані на поширення американської культури. Така форма «громадянської дипломатії» є надзвичайно ефективною, адже вона забезпечує тривалий вплив і базується на зацікавленості суспільства, а не лише на державній стратегії.

Культурні інститути, як-от Інститут Гете (Німеччина) чи Альянс Франсез (Франція), функціонують як незалежні структури, що займаються просуванням національної культури за кордоном. Вони організують мовні курси, культурні заходи, виставки, концерти, кінопокази та інші ініціативи, які не лише демонструють культуру своєї країни, а й сприяють міжкультурному діалогу. Їх діяльність є прикладом сталої присутності культури однієї держави в іншому суспільстві.

Університети та наукові установи також беруть активну участь у процесі культурної дипломатії, зокрема через проведення міжнародних конференцій, симпозіумів, а також організацію програм студентського та викладацького обміну. Завдяки цьому відбувається не лише передача знань, а й ознайомлення з культурними традиціями, науковими підходами та цінностями інших країн. Освітній компонент культурної дипломатії сприяє формуванню довготривалих міжособистісних зв'язків, що стають основою для глибшого міждержавного співробітництва.

Важливу роль відіграють також митці та творчі колективи — художники, музиканти, театральні групи, письменники, які презентують свою творчість на міжнародних фестивалях, виставках, гастролях. Культурні продукти — картини, музика, театральні постановки, фільми — мають здатність передавати емоції, ідеї та цінності у спосіб, доступний широкому загалу. Саме завдяки цьому культурна

дипломатія є такою ефективною: вона діє не через силу переконання чи тиску, а через симпатію та інтерес до культури іншого народу.

Окремо варто відзначити роль приватного сектору, який не лише фінансує культурні ініціативи, але й сам стає генератором культурного контенту — через індустрію моди, кіно, музики, дизайну, креативних технологій. Компанії можуть бути партнерами у створенні культурних проєктів, виступати спонсорами подій або розробляти власні стратегії корпоративної культурної відповідальності з акцентом на міжнародний вимір.

Загалом участь недержавних інституцій у культурній дипломатії істотно підсилює зусилля держави в зовнішньокультурній політиці. Вона розширює можливості для культурного обміну, стимулює міжкультурний діалог на різних рівнях та забезпечує сталість і сталі зв'язки між суспільствами. Тому ефективна державна політика у сфері культурної дипломатії має не лише враховувати наявність цих інституцій, а й активно підтримувати їхню діяльність, створювати сприятливі правові, фінансові та інституційні умови для її реалізації.

Ефективна культурна дипломатія передбачає співпрацю між державними та недержавними акторами. Держава може надавати підтримку та створювати сприятливі умови для діяльності недержавних організацій, тоді як останні можуть вносити інноваційні підходи та забезпечувати гнучкість у реалізації культурних проєктів.

Д. Кайгородцева

ПРАВО НА УЧАСТЬ У КУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ТА ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

D. Kaihorodtseva

THE RIGHT TO PARTICIPATE IN CULTURAL LIFE: INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS AND CHALLENGES OF IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Право кожної людини брати участь у культурному житті є одним із базових прав людини, визнаним у низці міжнародних документів. Це право охоплює доступ до культурних благ, можливість творити, зберігати культурну ідентичність, а також вільно брати участь у культурному процесі. Його реалізація є важливою складовою демократичного розвитку суспільства, соціальної єдності та забезпечення гідного життя.

Загальна декларація прав людини (1948), ст. 27: кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, користуватися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966), ст. 15: визнається право кожного на участь у культурному житті та зобов'язання держав забезпечити цю участь.

Конвенція ЮНЕСКО про захист і заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005): підтверджує право індивідів і спільнот на створення та розповсюдження культурних продуктів.

Доповненням до Загальної декларації прав людини та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права виступають інші ключові міжнародні документи, які конкретизують, захищають і розвивають право на участь у культурному житті, зокрема в європейському контексті. Йдеться передусім про